

Czym są wolność słowa i cenzura?

WIEDZA W PIGUŁCE

Dla nauczyciela:

Wolność słowa jest jedną z najcenniejszych wartości w społeczeństwach demokratycznych. Jest to prawo do publicznego wyrażania własnych poglądów i myśli oraz do ich szanowania przez inne osoby. Wielu z nas z trudnością wyobraża sobie życie w świecie, gdzie wolność słowa nie jest szanowana.

A jednak w wielu krajach wolność słowa bywa bardzo ograniczana. W tym celu stosuje się przede wszystkim cenzurę, która może obejmować również Internet. Cenzura to kontrolowanie publicznej wymiany informacji przez organy władzy państwowej. Wiąże się z selekcją materiałów udostępnianych w mediach i możliwych do odbioru za ich pośrednictwem. Cenzura jest zjawiskiem dobrze znanym również Polakom — dotkliwie dawała się we znaki np. w dobie PRL-u. Podtrzymywanie o tym pamięci wśród młodzieży sprzyja rozwojowi w nich postawy troski o wartości demokratyczne.

Obecnie wolność słowa w Polsce umożliwia pluralizm mediów. W debacie publicznej mogą dochodzić do głosu różne opinie. Możemy wybierać spośród wielu kanałów telewizyjnych, gazet oraz nadawców niezależnych. Wolność słowa jest podstawą demokracji — pozwala zarówno na krytykę władzy, jak i na przeprowadzanie pozytywnych, obywatelskich działań. Zestawienie informacji z różnych źródeł, przedstawiających odmienne punkty widzenia, ułatwia krytyczny ich odbiór i sformułowanie własnej oceny sytuacji.

Każdy z uczestników przestrzeni medialnej może wygłosić swój pogląd, konfrontować się ze zdaniem innych osób, dyskutować — na przykład za pośrednictwem Internetu, na odpowiednich forach i portalach. Już nastolatki mogą rozpocząć społeczną aktywność i zaangażowanie, włączając się do wymiany zdań. Dobrze jest zachęcać do tego młodzież, jednocześnie propagując postawę poszanowania dla poglądów i postaw innych osób.

To, że można publicznie wypowiedzieć niemal wszystko, nie oznacza, że tak powinno się robić. Brak refleksji na temat tego, kogo i w jaki sposób może urazić dana wypowiedź, sprzyja zjawisku mnożenia się negatywnych i obraźliwych przekazów w Internecie. Za każdym razem, gdy młody człowiek decyduje się na publiczną wypowiedź (a zwłaszcza jeśli porusza delikatny temat), powinien zastanowić się nad jej formą i treścią. Krytyka z zachowaniem postawy szacunku wobec drugiej osoby jest pewną sztuką, wymagającą szczególnej uwagi.

Dla ucznia:

Wolność słowa to prawo do mówienia tego, co się myśli. Inne osoby powinny szanować to, co mówisz.

Oznacza to też, że wypowiedzi innych powinny być również uszanowane przez ciebie. Nawet jeśli się z nimi nie zgadzasz.

Wprawdzie w sieci można powiedzieć prawie wszystko, jednak niektórych rzeczy lepiej nie mówić. Twoje słowa mogą urazić drugą osobę, nawet jeśli jej nie znasz. Rozmawiając przez internet, staraj się otwarcie podchodzić do innych.

W niektórych krajach wolność słowa jest bardzo ograniczona przez cenzurę. Mówimy, że coś jest cenzurowane, gdy państwo zabrania rozpowszechnienia pewnych treści. Odpo-

wiednie organy wskazują np. która książka może się ukazać, a która nie. Dlatego publikowane są tylko informacje wygodne dla władzy danego kraju. W takiej sytuacji wolna wymiana myśli i przekonań nie jest możliwa. Można zostać ukaranym za to, co się mówi. Cenzura była stosowana również w Polsce, w okresie PRL-u.

POMYSŁ NA LEKCJĘ

Uczestnicy zajęć urodzili się i wychowali w kraju, gdzie wolność słowa jest normą. Warto jednak przypominać, że nie zawsze w Polsce tak było, a na świecie do dziś są kraje, gdzie takiej wolności nie ma. Lekcja ma również pomóc w uświadomieniu sobie, że wolność słowa nie oznacza przyzwolenia na obrażanie innych.

Cele operacyjne

Uczestniczki i uczestnicy:

- wiedzą, co to jest wolność słowa;
- rozumieją, że wolność słowa nie oznacza, że wolno kogoś obrażać;
- rozumieją, że każdy może publikować swoje opinie, o ile nie obraża to innych osób.

Przebieg zajęć

1.

Czas: 5 min
Forma: dyskusja

Zapytaj uczestników, jak rozumieją hasło „wolność słowa”. Pozwól zgłosić swoje definicje. Powiedz, że wolność słowa polega na tym, że każdy może wyrażać swoje opinie, o ile nie obraża innych osób.

2.

Czas: 10 min
Forma: dyskusja
Pomoce: **Materiał pomocniczy**
„Wolność słowa (zmodyfikowany)”

Powieś na tablicy arkusz papieru z wydrukowanym lub przepisany tekst z **materiału pomocniczego „Wolność słowa (zmodyfikowany)”**. Pamiętaj, aby wcześniej zaznaczyć fragmenty tekstu. Powiedz, że taki tekst mógłby ukazać się w lokalnej gazecie. Poproś jednego z uczestników, żeby przeczytał tekst. Zapytaj, co ludzie myślą o budowie fontanny? Jak oceniają inwestycję?

Następnie odsłoń całość tekstu, poproś jeszcze raz o głośne przeczytanie. Jakie fragmenty zostały wcześniej usunięte? Po co ktoś to zrobił?

Powiedz, że tak właśnie działała cenzura: usuwano z tekstów, filmów i audycji radiowych te teksty, które mówiły niepochlebnie o władzy w Polsce.

3.

Czas: 20 min
Forma: praca w grupach, prezentacja,
dyskusja
Pomoce: **materiał pomocniczy**
„Wolność słowa”

Uczestniczki i uczestnicy dzielą się na grupy. Otrzymują **materiał pomocniczy „Wolność słowa”**. Wspólnie czytają tekst i w toku dyskusji ustalają, czy opisane zachowania są dopuszczalne czy nie. Przedstawiciele grup zaznaczają na tablicy plusem lub minusem, czy opisane zachowania są dopuszczalne, czy nie (przy wypisanych od 1 do 10 numerkach stawią + lub -). Dzięki graficznej formie od razu widać, czy grupy zgadzają się między sobą. Jeśli nie, pozwól podyskutować i przytoczyć argumenty. Powiedz, że ocena czasem zależy od kontekstu — np. podczas wojny na murach rysowano antyhitlerowskie rysunki i był to wyraz walki, a rysunki podnosiły na duchu innych ludzi.

4.

Czas: 10 min
Forma: miniwykład osoby prowadzącej
Pomoce: **materiał pomocniczy**
„Mapa wolności słowa”

Podsumuj zajęcia. Przypomnij, że wolność słowa i wielość różnych form mediów są jednym z najważniejszych filarów demokracji. Przypomnij, że wolność słowa nie oznacza, że można kogoś obrażać lub pisać nieprawdę. Powiedz, że nie wszędzie na świecie jest uznawana wolność słowa. Na zakończenie pokaż wydrukowaną lub wyświetloną za pomocą rzutnika **„Mapę wolności słowa”**, na której zaznaczono, które kraje mają dużą swobodę wypowiedzi, a gdzie władza dokładnie cenzuruje wypowiedzi w mediach (zaznaczone na czarno).

Ewaluacja

Uczestniczki i uczestnicy:

- wiedzą, co to jest wolność słowa;
- rozumieją, że wolność nie oznacza, że można obrażać innych;
- wiedzą, że istnieją kraje, gdzie ogranicza się wolność, stosując cenzurę.

Opcje dodatkowe

Prowadzący pokazuje uczestnikom różne przykłady ingerencji cenzury (pełny tekst i okrojony fragment). Uczestnicy analizują, dlaczego fragment został skreślony i z jakich powodów był niewygodny dla władzy w PRL.

MATERIAŁY

materiał pomocniczy „Wolność słowa”
materiał pomocniczy „Wolność słowa (zmodyfikowany)”
materiał pomocniczy „Mapa wolności słowa”

ZADANIA SPRAWDZAJĄCE

Zadanie 1.

Oznacz poniższe zdania jako prawdziwe lub fałszywe.

1. Na całym świecie panuje wolność słowa. [rozwiązanie: fałsz] [Prawda/Fałsz]
2. Pluralizm mediów to sytuacja, kiedy jest wiele różnych stacji telewizyjnych, radiowych, gazet i portali internetowych i w każdym z tych miejsc ludzie mogą wyrażać swoje opinie. [rozwiązanie: prawda] [Prawda/Fałsz]
3. Cenzura w PRL zmieniała teksty książek i artykułów, zanim pojawiły się wydane drukiem. [rozwiązanie: prawda] [Prawda/Fałsz]
4. Jeżeli mam rację, to mogę używać mocnych (także brzydkich) słów w wypowiedziach. [rozwiązanie: fałsz] [Prawda/Fałsz]
5. Swoje opinie i przemyślenia mogę publikować w internecie, nie pytając nikogo o zgodę. [rozwiązanie: prawda] [Prawda/Fałsz]
6. Wszystkie gazety mają obowiązek publikować to, co nakazuje im rząd. [rozwiązanie: fałsz] [Prawda/Fałsz]

SŁOWNICZEK

- **cenzura:** kontrola publikowanych treści, która ogranicza wolność wyrażania myśli i przekonań
- **wolność słowa:** prawo do wyrażania swojej opinii

CZYTELNIA

- Stasiński Maciej, **Szeroko rzucamy wolną sieć** [PDF], „Gazeta Wyborcza”, 19–20.05.2012, [data dostępu: 03.06.2013], dostępny w Internecie: http://freespeechdebate.com/wp-content/uploads/2012/03/TG_Ash-copy1.pdf.

Tekst: Urszula Dobrowolska, scenariusz: Anna Buchner, konsultacja merytoryczna: Marcin Wilkowski. Materiał pochodzi z serwisu edukacjamedialna.edu.pl prowadzonego przez [Fundację Nowoczesna Polska](#).

Udostępniono na licencji [Creative Commons Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach 3.0](#).

Źródło: <http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/czym-sa-wolnosc-slowa-i-cenzura/>.

Publikacja dofinansowana ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Podstawa programowa:

Historia i społeczeństwo, II poziom edukacyjny

Cele kształcenia

IV. Zainteresowanie problematyką społeczną.

Treści nauczania

4. Państwo.

Etyka, II poziom edukacyjny

Cele kształcenia

I. Kształtowanie refleksyjnej postawy wobec człowieka, jego natury, powinności moralnych oraz wobec różnych sytuacji życiowych.

Treści nauczania

5. Prawa i obowiązki, zasady i reguły postępowania.

7. Wolność i jej różne rozumienie, autorytety i wzory osobowe.

Podstawa programowa 2017:

Język polski, IV-VI klasa

Treści nauczania

Uczeń wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio.

Uczeń określa temat i główną myśl tekstu.

Uczeń odróżnia informacje o faktach od opinii.

Uczeń określa sytuację komunikacyjną i rozumie jej wpływ na kształt wypowiedzi.

Uczeń rozumie, na czym polega etykieta językowa i stosuje jej zasady.

Wiedza o społeczeństwie, IV-VIII klasa

Treści nauczania

Uczeń przedstawia zasady komunikowania się; wyjaśnia zasady skutecznej autoprezentacji – kształtowania swojego wizerunku.

Uczeń uzasadnia, że godność człowieka jest podstawą różnych systemów moralnych; wyjaśnia, że jest ona źródłem powszechnych, przyrodzonych, nienaruszalnych i niezbywalnych wolności i praw człowieka; analizuje sformułowania preambuły Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka.

Uczeń wykazuje różnice między prawami a wolnościami człowieka; wymienia prawa i wolności osobiste zawarte w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Uczeń uzasadnia potrzebę przestrzegania zasad etycznych w życiu publicznym; rozpoznaje przejawy ich łamania i podaje skutki takich działań.

Uczeń przedstawia funkcje i rodzaje środków masowego przekazu; wyjaśnia znaczenie środków masowego przekazu dla wolności słowa.